

DEBATTINLÄGG

Svar till Olle Kristenson

I ett debattinlägg i STK 1/2005 kritiserar Olle Kristenson Hans Dameraus recension av min forskningsrapport *Källkritik och befrielsesteologi*. Kritiken är dock inte bara riktad mot Dameraus recension utan även mot min rapport. Jag vill därför kommentera några av Kristensons påståenden.

Först vill jag säga att jag är något förvånad över den uppståndelse som min rapport väckt. Mitt syfte med rapporten var att säkra några forskningsfynd. Då jag visste att min avhandling inte skulle bli klar inom en snar framtid ville jag inte riskera att dessa fynd gick mig ur händerna. I rapporten genomför jag framför allt en källkritisk analys av ett par tidigare okända dokument, vilka enligt mig har betydelse för synen på befrielsesteologins tidiga historia.

Läsaren bör notera att Kristenson intressant nog bara kommenterar min rapport indirekt. Den källkritiska analysen utelämnar han helt i sitt inlägg. Istället koncentrerar han sin diskussion till Dameraus recension och några av mina funderingar kring konsekvenserna av den källkritiska analysen för bilden av befrielsesteologins uppkomst. Jag tolkar detta som en (motvillig?) bekräftelse på att min analys i grunden står sig.

I inledningen till sitt debattinlägg säger Kristenson att det finns intressantare saker att studera än befrielsesteologins uppkomst. Denna kommentar skall kanske främst ses som ett uttryck för att vi närmar oss ämnet utifrån olika discipliner. Kristenson är teolog medan jag är sociolog. Jag studerar befrielsesteologins uppkomst utifrån ett sociologiskt perspektiv. Det är möjligt att det är förhållandevis ointressant för teologer. Inom sociologin däremot är det vanligt att man studerar hur sociala rörelser uppstår och etablerar sig inom olika fält.

Kristenson antyder att jag har missförstått Gutiérrez betydelse för befrielsesteologin och befrielsesteologins förhållande till de fattiga. Men jag undrar om det inte är Kristenson som missförstått och övertolkat mig. Kristenson är knappast okunnig om att ett centralt tema i den dominerande berättelsen om befrielsesteologins uppkomst är att Gustavo Gutiérrez är «befrielsesteologins fader». Detta tema återkommer i bok efter bok om befrielsesteologin. Jag nöjer mig här med att ge ett exempel: Den i Peru verksamme nordamerikanske kyrkohistorikern Jeffrey Klaiber skriver i sin bok om den peruanska kyrkans historia: «His [Gutiérrez] personal history is a guide for tracing the development of liberation theology.» Tydligare kan man knappast formulera den nära sammankopplingen mel-

lan Gutiérrez som person och befrielsesteologins uppkomst.

Gutiérrez anses vara den som både myntade namnet befrielsesteologi och var först med att koppla ihop frälsning med mänsklig befrielse, det vill säga att han var först med att göra begreppet befrielse — som hämtades från den politiska diskursen — till ett teologiskt begrepp. Detta skall ha skett i ett föredrag som Gutiérrez höll i Chimbote, i juli 1968. Chimbote föredraget ses i allmänhet som banbrytande inom den latinamerikanska teologins historia. Kristenson är säkert medveten om detta. I min rapport visar jag emellertid att det finns anledning att vara kritisk till bilden av Chimbote föredragets avgörande betydelse.

Ett annat centralt tema i den dominerande berättelsen om befrielsesteologins uppkomst är att den uppstod bland de fattiga — ibland tolkat som att befrielsesteologins pionjärer är präster som verkade bland de fattiga. Kristenson erkänner i sitt inlägg att det existerar en romantiserad och idealiserad bild av förhållandet mellan befrielsesteologin och de fattiga. Samtidigt vecklar han in sig i ett resonemang som svårligen kan tolkas på annat sätt än att han själv är bärare av denna romantiserade bild. (Resonemanget kan även tolkas som att Kristenson när allt kommer omkring menar att Gutiérrez är «befrielsesteologins fader», trots hans tidigare tal om ett kollektiv av befrielsesteologiska pionjärer.) Kristenson tycks nämligen mena att Gutiérrez reflektion främst utvecklades i relation till fattiga församlingsmedlemmar, och fattiga studenter. För mig visar det hur starkt förankrad den romantiserade bilden egentligen är i mångas medvetande. Ytterligare ett exempel på detta är när en av författarna till rapporten *Lucha y esperanza*, utgiven 2001 av Svenska institutet för Missionsforskning, där även Olle Kristenson har med ett bidrag, skriver följande: «Inom BT [befrielsesteologin] är det de fattiga själva som är *teologerna*. Det är de som kollektivt skapar teologin. Sedan finns de andra som formulerat och tydliggjort BT:s tankar som t.ex. Gutiérrez.» Till skillnad från vad Kristenson verkar hävda så menar jag att denna bild inte bara närts i nord utan att den också delvis är en produkt av bland annat Gutiérrez många tvetydiga formuleringar om förhållandet mellan befrielsesteologin och de fattiga.

I sitt resonemang om utvecklingen av Gutiérrez teologi hävdar Kristenson att de fattiga «i hög grad var närvarande» i den peruanska universitetsvärlden under 1960-talet. Jag frågar mig: hur vet han det? Vilka är hans källor? Vanligtvis brukar man uppskatta att högst 10% av universitetsstudenterna i Latinamerika, under sextioalet, kom från arbetarklassen.

Denna siffra stämmer bra med resultaten från en undersökning som gjordes 1968 på Katolska universitetet i Lima. I studien definierade sig 27% av studenterna som överklass eller övre medelklass. Hela 65% av dem sade sig vara från medel-medelklass. En liknande undersökning på det statliga universitetet San Marcos, vilken publicerades 1965, visar att drygt fyrafemtedelar av studenterna definierade sig som medelklass. Resterande femtedel definierade sig således som antingen överklass eller arbetarklass. César Germaná, professor i sociologi vid San Marcos universitetet och som själv var student på San Marcos under 1960-talet (han var även medlem i UNEC, den katolska studentrörelse som Gustavo Gutiérrez var rådgivare åt, under åren 1962–1965) bekräftar i ett e-postmeddelande till mig att studenterna på San Marcos huvudsakligen kom från medelklassen. Han säger även uttryckligen att det fanns få studenter med arbetarklassbakgrund under 1960-talet. Dessa uppgifter stämmer således dåligt med den bild som Kristenson ger. (Källor: Astiz [1969], *Pressure Groups and Power Elites in Peruvian Politics*; Liebman et al [1972], *Latin American University Students*; Torres [1998-1999], «Estudiar y luchar por la liberación nacional» [i: *Debates en Sociología*, no. 23-24]; e-post från César Germaná)

I motsats till vad Kristenson verkar tro samlade den katolska studentrörelsen långt ifrån «samtliga studenter». I själva verket var UNEC en förhållandevis liten studentorganisation, som konkurrerade med andra organisationer om studenternas gunst.

Kristenson påstår att Gutiérrez teologiska reflektion framför allt växte fram «i mötet med församlingens borna i det dagliga pastorala arbetet» i en fattig församling i stadsdelen Rímac i Lima. Eftersom Gutiérrez började formulera sina befrielse-teologiska tankar i slutet av 1960-talet förmodar jag att Kristenson menar att Gutiérrez bodde i Rímac vid denna tid. (Kristenson ger nämligen ingen tidsangivelse.) Ingenting kunde dock vara mer felaktigt. Gutiérrez var under 1960-talet verksam som kaplan hos en grupp kapucinersystrar (i klausur) i Monasterio de Jesus Maria y Jose, som ligger på Jirón Moquegua, mycket nära Plaza de Armas i centrala Lima. Arbetsuppgifterna verkar mest ha bestått av mässfirande varje morgon. Som ersättning för sina prästerliga tjänster fick Gutiérrez bland annat bo gratis i en lägenhet som systrarna ägde. Lägenheten låg alldeles i närheten av klostret, på Jirón Camaná. Här bodde Gutiérrez under hela 1960-talet, tillsammans med Carlos Alvarez Calderón, bror till Jorge Alvarez Calderón. Det var först 1970, sannolikt i junimånad, som Gutiérrez flyttade till Rímac, men någon officiell församlingstjänst fick han inte förrän 1980. (Källor: Intervju med Gustavo Gutiérrez, Jorge Alvarez Calderón och

Carlos Alvarez Calderón; *Anuario Eclesiastico del Perú* 1964, 1969 och 1974.)

Kaplantjänsten hos kapucinersystrarna var aldrig tänkt som någon huvudsyssla för Gutiérrez. Det var mer ett sätt att få någonstans att bo och äta. Hans främsta uppdrag, vilket var ett uppdrag från ärkebiskopen, var nämligen att verka som rådgivare åt den katolska studentorganisationen UNEC. Samtidigt undervisade han på Katolska universitetet i Lima. Därför kom Gutiérrez under hela 1960-talet och en stor del av 1970-talet att ägna sin mesta tid åt universitetsstudenter.

Tvärtemot vad Kristenson tycks hävda verkar Gutiérrez medvetenhet om de fattigas situation ha varit relativt begränsad under 1960-talet. Det är åtminstone vad Gutiérrez själv påstår. I ett bidrag till en bok som kom ut 1990 skriver han: «My most important experience in the last ten to twelve years has been of the complexity of the world of the poor. Personally, I was not as conscious of this complexity twenty years ago as I am today.» (Gutiérrez [1990], «Church of the Poor.» [i: Cleary, *Born of the Poor*]) Eftersom detta skrevs 1990 syftar «tjugo år sedan» på 1970, det vill säga ett par år efter Chimboteföredraget.

Jag vill avslutningsvis säga att jag välkomnar debatten om befrielse-teologins tidiga historia. Det är tydligt att vi fortfarande är många som har ett starkt intresse för befrielse-teologi, det överdrivna talet om dess tynande tillvaro till trots. Det är alltid lika intressant och utmanande att diskutera med engagerade personer. Jag tror att en del av de meningsskiljaktigheter som Kristensons debattinlägg visar på har sin grund i våra olika perspektiv — ett teologiskt och ett sociologiskt. Det är emellertid min övertygelse att de olika perspektiven berikar varandra och tillsammans fördjupar vår kunskap om befrielse-teologins uppkomst.

Ulf Borelius

Svar till Olle Kristenson

Det gläder mig att recensionen av Borelius rapport blev uppmärksam. Ännu gladare är jag för att Borelius forskningsresultat har blivit uppmärksammat. Däremot är jag förvånad över att Kristenson i debattinlägget omnämner recensenten nästan dubbelt så många gånger som rapportens författare. Det är orättvist mot forskaren Borelius som är författaren till de redovisade resultaten. Kristensons upplägg föranleder mig att ge några kommentarer.

Jag har ingen möjlighet att överpröva Borelius forskningsresultat, men jag kan som recensent i kort-